Денис Білієнко,
здобувач,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Denys Biliienko,
Applicant,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 786.2;784;373.67;314.743
ББК 85.954.2

ВИКОРИСТАННЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ (НА МАТЕРІАЛІ ФОРТЕПІАННИХ ЗБІРОК КОМПОЗИТОРІВ ДІАСПОРИ)

USAGE OF HUTSUL FOLKLORE IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF STUDENTS AT CHILDREN'S MUSIC SCHOOLS (AT THE EXAMPLE OF PIANOFORTE COMPOSITIONS OF DIASPORA COMPOSERS)

Стаття присвячена проблемі використання гуцульського фольклору у розвитку творчої активності учнів дитячих музичних шкіл (на матеріалі фортепіанних збірок композиторів діаспори). Виокремлено твори, побудовані на фольклорному матеріалі, здійснено акцент на навчально-методичних аспектах їх опанування.
Ключові слова: гуцульський фольклор, фортепіанна збірка, композитор, діаспора, творча активність.
The article is dedicated to the usage of Hutsul folklore in the development of creativity of students at children's music schools (at the example of pianoforte compositions of diaspora composers). The author demonstrates compositions that are created at the basis of folklore material and emphasizes methodical aspects of their mastering.
Key words: Hutsul folklore, fortepiano compositions, composer, diaspora, creativity.
Статья посвящена проблеме использования гуцульского фольклора в развитии творческой активности учащихся детских музыкальных школ (на материале фортепианных сборников композиторов диаспоры). Выделены произведения, основанные на фольклорном материале, сделан акцент на учебно-методических аспектах их освоения.
Ключевые слова: гуцульский фольклор, фортепианный сборник, композитор, диаспора, творческая активность.

Постановка проблеми. Дослідниця музичної культури української західної діаспори як етнокультурної система Г. Карась підкреслює, що її складовою є багатожанрова і різностильова творчість композиторів [5, с.507–640]. Оскільки фортепіано було найбільш поширеним музичним інструментом в концертній та педагогічній практиці діаспори, то ця обставина зумовлювала потребу відповідного репертуару [4]. Канадська піаністка та музикознавець Люба Жук наголошувала: «Керівним принципом фортепіанної педагогіки є навчання учнів, від початківців до середніх, й вищих класів, на основі повноцінного художнього репертуару» [2, с.107]. Педагогічний репертуар – фортепіанні твори для дітей композиторів української діаспори – слугували матеріалом для виконання основного завдання початкової музичної освіти – розвитку професійно-виконавських здібностей дитини та формування її національної ідентичності. Слідуючи настановам М. Лисенка, С. Людкевича, які наголошували, що навчання музики повинно опиратися на народнопісенні зразки, високопрофесійну методику та культурні традиції народу, переймаючи досвід західноєвропейських композиторів та педагогів XX ст. – Б. Бартока, З. Кодая, К. Орфа, які розглядали народну пісню як основу розвитку національної музичної культури та важливий дидактичний засіб музичного виховання дітей, українські композитори в еміграції створили унікальну фортепіанну педагогічну літературу, в якій використано регіональні вияви українського фольклору, у т. ч. гуцульського. Ця література не тільки забезпечувала навчальний процес за кордоном, але й заслуговує на використання в педагогічному репертуарі ДМШ в Україні для розвитку творчої активності учнів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналізу різноманітних аспектів фортепіанного педагогічного репертуару композиторів діаспори присвячені праці та статті українських та діаспорних науковців: В. Витвицького, Л. Жук, Г. Карась, Н. Кашкадамової, У. Молко, О. Німилович, І. Новосядлої, С. Павлишин, А. Рудницького, Н. Толошняк, Л. Філоненка, О. Фрайт, З. Юзюк та ін. [2;4–6;10;11;14;15;17–19]. Автори здійснюють методико-виконавський аналіз окремих фортепіанних збірників та творів, їх систематизацію, наголошують на національній ідеї як основному чиннику формування фортепіанного педагогічного репертуару для дітей та юнацтва у музичному мистецтві української діаспори, на виховному та дидактично-пізнавальному потенціалі цього репертуару, однак питання використання гуцульського фольклору композиторами зарубіжжя ними не виокремлювалося.

Мета статті: висвітлити питання використання гуцульського фольклору у розвитку творчої активності учнів дитячих музичних шкіл (на матеріалі фортепіанних збірок композиторів діаспори). Для досягнення поставленої мети, необхідно вирішити наступні **завдання:** виявити коло композиторів діаспори, які зверталися у своїй

фортепіанній творчості до гуцульського фольклору; виокремити твори, побудовані на фольклорному матеріалі; висвітлити навчально-методичні аспекти їх опанування для розвитку творчої активності учнів ДМШ.

Виклад основного матеріалу. Добре усвідомлюючи важливість створення музики педагогічного спрямування для фортепіано, ряд композиторів та педагогів української діаспори другої половини ХХ століття спричинилися до цієї місії. У США це – А. Рудницький, В. Безкоровайний, О. Залеський, Я. Барнич, В. Грудин, М. Фоменко, З. Лисько, К. Кукловський, В. Шуть, В. Витвицький, Р. Савицький, В. Кіпа, І. Білогруд, Ю. Олійник, Ю. Оранський, І. Вовк (також у Бразилії), І. Соневицький, Т. Богданська, в Канаді: С. Яременко, З. Лавришин, М. Кравців-Барабаш, Ю. Фіала, Л. Кузьменко, в Англії – С. Туркевич. Жанрово-стильова палітра фортепіанної літератури для дітей, створеної ними, широка і різноманітна. Вона представлена творами віртуозного, концертного плану і мініатюрами власне дидактичного спрямування. Ці твори найчастіше об'єднанні у авторські збірки (дитячі альбоми) або цикли. Окремі автори (М. Кравців-Барабаш, Т. Богданська) працювали у сфері упорядкування педагогічних збірників для фортепіано. Спільною рисою педагогічного репертуару діаспорних композиторів є звернення більшості з них до українських пісенно-танцювальних першоджерел. Виступаючи таким чином пропагандистами рідної музичної культури, композитори разом з тим сприяли збереженню в учнів національної свідомості. З. Юзюк підкреслює, що «визначальною стильовою ознакою п'єс більшості авторських збірників є загальна мелодизація тематичного матеріалу включно з фактурою супроводжуючих голосів» [17, с.198].

П'єси до «Українського фортепіанного альбому для початківців» були написані протягом 1947–1954 рр відомом піаністом та педагогом *Романом Савицьким* (1907–1960) у таборах для переміщених осіб (м. Берхтесгаден, Німеччина), де він працював директором та педагогом, та у перші роки перебування у США (Філадельфія), де Р. Савицький очолив новостворений Український музичний інститут (УМІ) у Нью-Йорку. Піаніст відчував велику потребу такої літератури у своїй педагогічній діяльності на чужині, тому на підставі власного досвіду вирішив підготувати збірку для початківців-музикантів. Альбом виданий з нагоди 25-річчя УМІ (1977) та перевиданий в Україні (1999) стараннями його сина – Романа Савицького, мол. [13]. До нього ввійшло 12 п'єс – від легкого викладу до середньої трудності: 10 мініатюр у формі періоду, створених на основі колядок та українських народних пісень, серед яких п'єса «Верховино» [13, с.11–12], та двох циклів варіацій на теми популярних в народі пісень. Як писав Р. Савицький (мол.) «гармонія, мелодика, фактура та загальний характер п'єс повністю відповідають розумінню і технічним можливостям дітей молодшого шкільного віку. Автор звернувся власне до українських народних мелодій, через те, що вони є сприятливим матеріалом для детального та цікавого пояснення і для прищеплення молоді ейфонії рідної музики» [14, с.3.]. П'єса «Верховино» побудована на фольклорному матеріалі, який став основою для його хорового опрацювання класиком української музики Миколою Лисенком (1842–1912) під назвою «Верховино, світку ти наш». Йдучи шляхом індивідуалізації двох контрастних образів (ліричного і танцювального), М. Лисенко поєднує в одному творі два різні жанри – ліричну народну пісню «Верховино, світку ти наш» на слова українського письменника Миколи Устияновича (1811–1885) та народну коломийку. У п'єсі Р. Савицького використано обидві теми, які відповідно складають просту двочастинну форму (А+В). Кожен з двох класичних періодів має варіаційну побудову (А= a+a1) + (В=b+b1). Фактура твору – прозора, скупа, у розвитку мелодії у другому реченні другої частини композитор застосовує підголосковість. Щодо технічних аспектів оволодіння грою на інструменті, то Р. Савицький пропонує тут опанування різними шрихами (legato, staccato), одночасне їх поєднання у різних руках; виховання почуття ритму (синкопи), вміння швидкого переключення у контрастних темпах (andante, allegretto), контрастній динаміці (p, f). Як підкреслює І. Новосядла, «дуже простий фактурний виклад, мелодія, яка легко запам'ятовується, зручне діапазонові розташування, вдало підібрана аплікатура допомагають учневі-початківцю швидко вивчити твори» [10, с.234]. Хоч твір має два контрастні образи, однак вони доступні і зрозумілі світові дитини. Сприйняттю, розумінню і відтворенню образного змісту твору сприяє літературний текст, який міститься в альбомі [13, с.19]. Втілені в широкій гамі виражальних засобів, вони розвивають різнорідні виконавські прийоми на початковому етапі навчання. Альбом Р. Савицького, завдяки національному колориту та глибокій художній виразності користувався увагою у навчальних музичних закладах української діаспори в Німеччині та США, а після його публікації в Україні, ввійшов до педагогічного репертуару ДМШ.

Уваги заслуговують п'єси О. Залеського та Я. Барнича із США для учнів середнього шкільного віку. Фортепіанна творчість для дітей *Осипа Залеського* (1892–1984) обмежується невеликими п'єсами, що об'єднані циклами «Фортепіянові мініатюри» та «Коляди, колядки, щедрівки». Поза циклом написана п'єса «Верховина» [3]. Всі вказані твори видані накладом автора Українським Музичним Видавництвом у Боффало. П'єса «Верховина», яка поєднує дві контрастні музичні теми – повільну, наспівну та швидку, танцювальну, теж написана за мотивами хорової обробки М. Лисенка, однак вона більш складніша, як аналогічний твір Р. Савицького. Двочастинна форма (А+А1) членується на періоди, які варіюються у другій частині за рахунок октавних ходів та пасажів шістнадцятими нотами, перенесенням фактури у вищі регістри, зміною штрихів.

Фортепіанні дитячі твори *Ярослава Барнича* (1896–1967) поєднують українську пісенність та слідування західноєвропейським композиторам [1]. Три з них написані композитором ще під час навчання в Коломийській гімназії (1906 –1914). Це перші спроби юнака, якому близькі мелодії Гуцульщини та Покуття, де він народився. В них, як наголошує дослідник творчості композитора Л. Філоненко, «поєднуються самобутність музичної мови, оригінальність викладу, яскрава образність і простота, що є важливим моментом дитячого сприйняття» [15, с.8]. Твір «Під сумну годину» (Думка і коломийка a-moll з акордами М. Манулякової) [1, с.15–17] був присвячений Ярославу та Надії Войнаровським, продовжує традиції, започатковані українськими композиторами кінця XIX ст. П'єса складається з двох невеликих за обсягом частин. Перша частина «Думка» (Andante), написана в традиціях жанру (на тлі глибоких й оксамитових октав у басі звучить протяжна й наспівна, епічного плану мелодія), як правило, використовується гомофонно-гармонічна фактура. Контрастом є друга частина – «Коломийка» – швидкий і колоритний танець, в основі якого народні наспіви й мотиви. Фольклорне походження танцю підкреслюється орнаментикою (мелізмами), синкопованим ритмом, акцентуванням слабих долей такту, гуцульським ладом (гармонічний мінор з підвищеним четвертим ступенем). В цілому, ладово-гармонічна палітра композиції побудована на народних інтонаціях.

Марта Кравців-Барабаш (1917–2002) з Канади є автором кількох музично-педагогічних фортепіанних збірників «Моя Україна», «Колядки і щедрівки», упорядником збірників «Співаночки для дітей» та «Твори українських композиторів для фортепіано». Музичний альбом «Моя Україна» виданий в рамках видань «Українського музичного фестивалю», ініціатором проведення якого була М. Кравців-Барабаш, і належить до так званих «музичних абеток», в яких «пріоритетним є засвоєння найважливіших прийомів гри саме в період «знайомства» дитини з інструментом» [17, с.199]. Ця авторська школа гри на фортепіано складається з трьох зошитів (видані 1978, 1979, 1982 рр.), в яких представлено 84 українські народні пісні та танці в полегшеній обробці для фортепіано (у 1-му зошиті – 30 п'єс, у 2-му –29, у 3-му – 25). Вони знайомлять дітей з інструментом, способами гри на ньому, надають перші відомості про аплікатуру і педалізацію. Велике дидактичне значення має художнє оформлення посібників. Альбом «Моя Україна» збагачений яскравими обкладинками та ілюстраціями (художники: Ніна Мудрик-Мриц, Олена Литвин), які сприяють активізації образної уяви та асоціативного мислення юних виконавців. На титульній сторінці зображені діти за фортепіано, а на кінцевій – національні музичні інструменти , у т. ч. гуцульські: сопілка, трембіта, дуда, цимбали. Твори розміщені за технічною складністю. Перша книжка призначена для дошкільнят, дві наступні – для молодших школярів. Як наголошує У. Молчко, упорядник, добираючи різнохарактерні фольклорні зразки, опиралася на основні жанрові сцени – пісня, танець, марш: «Саме в них музика знаходиться в нерозривній єдності зі словом і рухом, і це допомагає дитині відразу включитися процес активної дії» [6, с.44]. Крім українських народних пісень, авторка використала танцювальні мелодії (у т. ч. з Гуцульщини – «Аркан» (книжка №2), «Коломийка» (два варіанти в книжці №1, один варіант в книжці №2), «Гуцулка» (книжка №3), на прикладах яких діти мають змогу ознайомитись з характерними для регіону танцями. Фортепіанна фактура «Коломийки» та «Аркана» з другої книжки ускладнюється за рахунок введення різноманітних акомпанементів, що відображають звучання бурдонних квінт, які властиві фольклорним зразкам. У третій книжці композиторка ознайомлює учнів із народними інструментами. Це п'єси: «Сопілка» (мелодія Я. Барнича), «Трембіта» , «Троїста музика» , «Там, де грали цимбали»). У п'єсі «Сопілка» яскраво передано імітування сопілкових награвань, у композиціях «Троїста музика» і «Там, де грали цимбали» передано звучання народного інструментального ансамблю. Авторка, приділяючи велику увагу вихованню в учнів поліфонічного мислення, яке досягається використанням в обробках різних видів багатоголосся, у творі «Трембіта» використовує імітаційний виклад. У цій п'єсі мотиви «перегукуються» в різних регістрах, таким чином композитор подає найпростіший приклад триплановой романтичної фактури, де на тлі витриманого басу звучить рухливий підголосок, який супроводжує мелодію [6, с.45–46]. Різноманітність піаністичних завдань пов'язані з пісенно-танцювальним началом творів. «Саме воно визначає відповідні виконавські завдання, які допомагають учням оволодіти навичками кантиленної гри, основними «формулами» дрібної техніки, познайомитися з найпростішими формами поліфонічного викладу» [17, с. 199]. Фортепінна збірки «Моя Україна» М. Кравців-Барабаш є вартісним музично-педагогічним збірником, який збагатив український піаністичний дидактичний репертуар. В обробках композиторки, де використано мотиви гуцульського фольклору, простежується використання ладів народної музики, глибоке проникнення в образний світ дитини. Погоджуємося із висновком У. Молчко про те, що альбом «Моя Україна» «є тим національно спрямовуючим збірником, який виховує патріотичні почуття, знання і любов до рідної культури» [6, с.46]. Він долучається до лінії в українській фортепіанній педагогіці, започаткованій у свій час І. Берковичем, перекликається за своєю педагогічною спрямованістю, фольклорною основою та оформленням видання зі збірником «Дітям» угорського композитора Б. Бартока, відіграє значну педагогічну та виховну роль, що зумовило його перевидання в Україні (Львів) в 90-х рр. XX ст.

У творчості *Миколи Фоменка* (1894–1961) із США окрім циклу «Моя веселка» є цікавий твір «Поема Карпат», побудований на темах хорової обробки М. Лисенка «Верховино, світку ти наш». Він вміщений до збірки фортепіанних творів українських композиторів для молоді, який упорядкувала знана американська піаністка українського походження Таїса Богданська (нар. 1927) [16, с.50–54]. Твори цієї збірки є складними і використовуються в педагогічному репертуарі учнів 5-9 класів ДМШ. Хоч у «Поемі Карпат», переважає здебільшого гомофонно-гармонічний тип фактури, проте твір насичений певними піаністичними труднощами: складним ритмом (синкопи), особливими видами ритмічного поділу (тріолі, секстолі, новемолі), використання дрібних тривалостей (шістнадцяті, тридцять другі), стрибками, гамоподібними, арпеджованими, глісандуючими пасажами, октавними ходами, октавно-акордовою перекличкою, трелями (які імітують гру на сопілці), тремоло, одночасна гра контрастними штрихами, виконання яких вимагає чіткої координації ігрових рухів.

Автором чисельних фортепіанних творів був композитор, піаніст і педагог *Антін Рудницький* (1902–1975) із США– один із представників українського авангарду. Українська народна пісня надихає композитора на створення багатьох фортепіанних творів – концертних п'єс, варіацій. Привертає увагу цикл «Два українські танці для фортепіано» [12; 20], що представляє контрастні п'єси: «Чоловічий танок» та «Гуцульський танок». Друга побудована на танцювальній мелодиці Гуцульщини.

Висновки. Проаналізовані фортепіанні твори композиторів діаспори є фольклорними зразками в авторській обробці, мають чітко виражену навчально-методичну спрямованість, оскільки розвивають у дитини конкретні піаністичні навички (майстерність агогіки та фразування, володіння акордовою та октавною техніками, арпеджіо, технікою регістрових стрибків і позиційної гри) і творчу уяву. «Яскрава, виразна образність фортепіанних мініатюр пробуджує фантазію дітей, розвиває їх творчу думку. Лірична наповненість, загострений емоційний тон музики, зображення знайомих дітям явищ і предметів в межах їх слухових уявлень полегшує сприйняття ними творів, засвоєння різних технічних прийомів виконання. Саме це забезпечує велику художню вартість, пізнавальну та виховну цінність більшості видань» [17, с.201]. І. Новосядла підкреслює, що розуміючи вагу національного репертуару, вищезгадані автори використали у своїх збірках для молодих піаністів фольклорні зразки, котрі здатні виховати патріотичні почуття та викликати інтерес до рідної культури, до її традицій, до популярних танцювальних мелодій. «Кожна збірка побудована за принципом поступового зростання складності п'єс. Дидактична спрямованість визначається формуванням у п'єсах піаністичних навичок: використання основних прийомів гри, оволодіння різними штрихами, вироблення координації ігрових рухів, розвиток поліфонічного слуху. Простота мелодичного малюнка, детальні фразувальні,

агогічні, артикуляційні та аплікатурні вказівки роблять збірки зручними для використання в навчальному процесі..., а запропоновані ілюстрації стимулюють розвиток творчої уяви учня» [11, с.119]. Опрацьовані композиторами відомі гуцульські мелодії, взяті за основу дидактичних п'єс, ніби перекидають місток до п'єс українських композиторів кінця XIX – поч. XX ст. – М. Завадського, А. Єдлічки, Я. Лопатинського та ін., написаних для домашнього музикування. У своїх мініатюрах композитори не обмежуються традиційним викладом основної теми з гармонічним супроводом: п'єсам притаманний варіантно-варіаційний тип розвитку, використовується підголоскова поліфонія, модуляційні звороти, ладові відхилення. Крім того, теми відомих пісень трансформуються за характером і змінюють свій первісний вигляд. П'єси композиторів діаспори, що адресовані дітям різного шкільного віку, передбачають певну піаністичну підготовленість: володіння октавною, акордовою, дрібнопальцевою та кантиленною технікою, навичками гри «стрибків», подвійних нот тощо. Вони є корисним дидактичним матеріалом, оскільки не лише розвивають піаністичні навики, а й завдяки «оновленому» вигляду відомих українських мелодій сприяють пробудженню зацікавленості учня до рідної пісні [11, с.122]. Звернення митців діаспори до національних традицій, використання українських народних мелодій, які чітко віддзеркалюють ментальність нації, у фортепіанних опусах для дітей не було випадковим: включення обробок народних пісень у навчальний репертуар було своєрідним поверненням до рідної культури, адже, за словами А. Кос-Анатольського, українська пісня завжди була останнім бар'єром, який боронив нас перед утратою національного самоусвідомлення. У чужомовному оточенні та процесах асиміляції, які супроводжували буття українців за кордоном, використання подібного педагогічного репертуару мало неоціненне виховне значення. Актуалізація цього набутку української діаспори в навчальному процесі в сучасній Україні протидіяла б повальному захопленню учнів чужою культурою. Те, що твори вищезгаданих композиторів поряд із творами інших українських митців стали основою національного педагогічного репертуару учнів УМІ, апробовані впродовж більше 50-ти років, є важливою підставою для використання їх у сучасному педагогічному процесі в дитячих музичних навчальних закладах України, у т. ч. Карпатського регіону.

1. Барнич Я. Дитячі твори для фортепіано [Ноти] / Я. Барнич / [ред.-упор., вступна стаття Л. Філоненко]. – Дрогобич : Коло, 2007. – 36 с.
2. Жук Л. Фортепіанні твори композиторів українського походження в Канаді і США: дисертація ... для одержання наукового ступеня доктора філософії з музикології / Л. Жук [наук. керівник др. А. Бриттан; рецензент проф. М. Скорик; філософічний факультет УВУ]. – Мюнхен, 2007. – 185 с. // Архів Українського вільного університету (Мюнхен, Німеччина). Колекція дисертацій.
3. Залеський О. Верховина : для фортепіано [Ноти] / О. Залеський. – Боффало, 1975. – 2 с. [Серія «Українське музичне видавництво», Ч. 25].
4. Карась Г. Маловідомі фортепіанні твори українських композиторів-емігрантів XX ст. у США : питання навчального репертуару в класі загального та спеціалізованого фортепіано / Г. Карась // Загальне та спеціальне фортепіано у мистецькому просторі України [Текст]: зб. статей. – ЛНМА ім. М. Лисенка; [редкол. : І. Пилатюк (гол. ред.) та ін.; ред.-упоряд. З. Жмуркевич, М. Герега]. – Львів : СПОЛОМ, 2012. – С.328–338. – (Наукові збірки ЛНМА ім. М. В. Лисенка ; вип. 27 ; серія : Виконавське мистецтво).
5. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття : [монографія] / Г. Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с.
6. Молчко У. Марта Кравців-Барбаш та її фортепіанний альбом «Моя Україна» / У. Молчко // Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка та НМАУ ім. П. І. Чайковського. Серія : Мистецтвознавство. – Тернопіль-Київ, 2005. – № 3(15). – С.40–47.
7. Моя Україна. Українські пісні для малих дітей в обробці на фортепіян Марти Кравців-Барабаш. Перша книжка. [Ноти]. – Торонто : Український музичний фестиваль, [б. р.]. – 32 с.
8. Моя Україна. Українські пісні для малих дітей в обробці на фортепіян Марти Кравців-Барабаш. Друга книжка. [Ноти]. – Торонто : Український музичний фестиваль, [б. р.]. – 32 с.
9. Моя Україна. Українські пісні для малих дітей в обробці на фортепіян Марти Кравців-Барабаш. Третя книжка. [Ноти]. – Торонто : Український музичний фестиваль,[б. р.]. – 32 с.
10. Новосядла І. «Дитячий альбом» як цикл мініатюр у фортепіанній педагогічній літературі західноукраїнських композиторів І половини XX століття / І. Новосядла // Вісник Прикарпат. нац. ун-ту. Серія: Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. – Вип. X–XI. – С. 230–237.
11. Новосядла І. Національна ідея як основний чинник формування фортепіанного педагогічного репертуару для дітей у музичному мистецтві українського зарубіжжя II половини XX ст. / І. Новосядла // Вісник Прикарпат. нац. ун-ту. Серія: Мистецтвознавство.– Івано-Франківськ, 2009. – Вип.15–16. – С. 115–124.
12. Рудницький А. Дві п'єси для фортепіано [Ноти]. / А. Рудницький / [упор., ред. та передмова Т. Воробкевич]. – Львів : ЛДМА ім. М.Лисенка, 2006. – 18 с. – [Український педагогічний репертуар].
13. Савицький Р. Український фортепіанний альбом для початківців [Ноти] / Р. Савицький / [упор. О. Смоляк]. – Тернопіль : Астон, 1999 – 20 с.
14. Савицький Р., мол. Вступне слово / Р. Савицький, мол. // Український фортепіанний альбом для початківців [Ноти] / Р. Савицький / [упор. О. Смоляк]. – Тернопіль : Астон, 1999 – С.3.
15. Філоненко Л. Повернутий із забуття / Л. Філонеко // Барнич Я. Дитячі твори для фортепіано [Ноти] / Я. Барнич / [ред.-упор., вступна стаття Л. Філоненко]. – Дрогобич : Коло, 2007. – С.3–9.
16. Фортепіанні твори українських композиторів для молоді / [зібрала Таїса Богданська]. Частина друга. [Ноти]. – Тернопіль : АСТОН, 2000. – 84 с.
17. Юзюк З. До проблеми систематизації авторських збірників фортепіанних творів для дітей та юнацтва композиторів України та української діаспори II половини XX ст. / З. Юзюк // Наукові збірки Львів. нац. муз. академії ім. М. В. Лисенка. – Вип.22 «Музикознавчі студії –2010» : зб. ст. – Львів : «Сполом», 2010. – С. 195–203.
18. Юзюк З. Фольклорні джерела у фортепіанних творах малих форм з авторськиї педагогічних збірників українських композиторів 2-ї пол. XX ст. / З. Юзюк // Музикознавчі студії Ін-ту мистецтв Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки та НМАУ ім. П. Чайковського : зб. наук. пр. – Вип. 6 / [ред. кол. Рожок В. І., Посвалюк В. Т. та ін. ; упоряд. О. Коменда] – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 248 –256.
19. Юзюк З. Фортепіанні твори композиторів української діаспори у педагогічному репертуарі / З. Юзюк // Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка та НМАУ. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль, 2009. – № 1 (20). – С. 111–118.
20. Rudnytsky A. Two Ukrainian Dances for piano, op. 36 /A. Rudnytsky. – N.Y : Henri Elkan Music Publisher Co, INC; HASTINGS on the HUDSON, [1985] – 14 p.